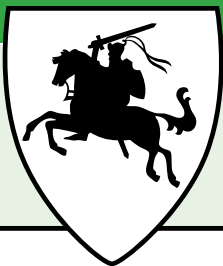

“
SU ŽALGIRIU – UŽ LIETUVĄ!

ŽALGIRIS

Dar vienas smūgis lietuvybei

Galbūt tai buvo kokio nors švietimo ir mokslo ministrės patarėjo, galbūt pačios ministrės Jurgitos Petrauskienės ranka. Mes to nežinome. Bet faktas lieka faktas: praėjusią savaitę švietimo ministrės įsakymu iš valstybinio lietuvių kalbos ir literatūros brandos egzamino programos nuosekliai buvo išbrauktas žodis „lietuvių“. Žodis „lietuvių“ pasiliko tik programos pavadinime. Humanitarinių mokslų daktarė Aušra MARTIŠIŪTĖ-LINARTIENĖ, viena iš lietuvių kalbos ir literatūros programos rengėjų, sako: baisiausia, kad tai nutinka save demokratine laikančioje valstybėje.

- Sprendimas neprecedentinis?

- Su tokiais pakeitimais mokslo ir švietimo bendruomenė Lietuvos istorijoje (net ir sovietmečiu) dar niekada nebuvo susidūrusi. Prisimenu, buvo drastiškas įsikišimas į valstybinio egzamino programą, kai vietoj trijų temai pasirinktinių autorių staiga atsirado visi septyni (teismo sprendimu šis pakeitimas buvo panaikintas). Bet anuometinis sprendimas nebuvo toks drastiškas kaip dabar pasirašytame dokumente. Egzamino programa - labai svarbus dokumentas, nes mokyklą baigia ir brandos egzaminą laiko keliasdešimt tūkstančių abiturientų, egzaminų rezultatai svarbūs stojant į aukštąsias mokyklas. Taigi patvirtintas dokumentas turės esminės įtakos ugdymo procesui, mokinių ir mokytojų požiūriui į lietuvių kalbos ir literatūros dalyko mokymąsi. Egzamino programos pakeitimai pažeidžia lietuvių kalbos ir literatūros programos koncepciją, niekiniu paverčia bendrosios programos turinį. Kodėl taip teigiu, juk daugelis sako: nieko tokio, juk mokiniai galės pasirinkti - galės rašyti rašinius ir apie lietuvių literatūros kūrinius, ir apie „tik keturis“ užsienio autorius - V.Šekspyrą, J.V.Gėtę, F.Kafką, A.Kamiu? Neva šiuos autorius rinksis tik gabiausieji iš gabiausių, tai yra rinksis tik geriausiųjų mažuma. Juo lab kad apie šiuos ir kitus puikius užsienio literatūros autorius buvo galima rašyti ir iki šiol. Taip, buvo galima, tačiau pagrindinis autorius turėjo būti iš Lietuvos literatūros, o antrąjį mokiniai rinkdavosi iš visų programos autorių literatūriniam rašinyje arba iš savo mėgstamiausių rašytojų samprotavimo rašinyje. Kad ministrės sprendimas yra neprecedentinis ir esmingai keičia mokymosi programą, leidžia pagrįsti paprastas statistikos pavyzdys. Daugiau nei 95 proc. lietuvių kalbos ir literatūros mokymosi turinio sudaro Lietuvos literatūra, jos kultūriniai, meniniai, istoriniai kontekstai. Naujasis įsakymas suteikia galimybę atsisakyti kone viso programos turinio, negana to - jos šerdies, ir suteikia teisę puikiai išlaikyti egzaminą, demonstruojant 5 proc. mokymosi turinio žinias. Įteisinus tokią nuostatą, lietuvių kalbos ir literatūros dalykas yra visiškai diskre-

Stasio Žumblo nuotr.

dituotas. Ar toks sprendimas gali būti priimamas be viešų svarstymų? Ar gali egzistuoti demokratinėje valstybėje tokia savivalė?

- Ministrė viešojoje erdvėje vis kartojo, kad šis egzaminų programos pakitimas neesminis. O kaip yra iš tikrųjų?

► **Aš neįsivaizduoju, ką turi jausti žmogus, savo ranka išbraukdamas iš dokumento, skirtą visos Lietuvos mokiniams, žodžius „lietuvių“, „lietuvių“, „lietuvių“...**

- Pakeitimai yra esminiai, nes pasirašyta egzaminų programa keičia daugelį vidurinio ugdymo lietuvių kalbos ir literatūros bendrosios programos nuostatų. O egzaminų programa turi atitikti Bendrojoje programoje numatytus uždavinius, įvertinti mokinių rašinių kaip brandos darbą, atskleidžiantį mokykloje įgytas žinias ir gebėjimus. Atidžiau pasižiūrėkime, ko siekiama Bendrojoje programoje ir kaip jos siekiai pakeičiami (iškreipiami) egzaminų programoje. Pažeistas esminis bendrosios programos principas - ugdyti sąmoningą asmenybę, kuri pažįsta, supranta savo šalies - Lie-

tuvos - literatūros ir kultūros savitumą, mokykloje įgyja pagrindus, kad galėtų kūrybingai pratęsti tai, ką esame paveldėję iš protėvių.

Pasirašyta egzaminų programa, įteisinusi nuostatą, kad lietuvių literatūrą brandos rašinyje galima pakeisti užsienio literatūra, paneigia ir esminį Bendrojoje programoje

įvardytą gebėjimą - mokinyms mokykloje per lietuvių literatūros pamokas turi „susidaryti lietuvių literatūros įvairovės ir visumos vaizdą“.

Iki šio įsakymo galiojo tokia tvarka: Nacionalinio egzaminų centro ekspertai parengia keturias temas valstybiniam egzaminui ir keturias temas mokykliniam egzaminui. Toms temoms buvo privalu pagrindinį lietuvių autorių pasirinkti iš trijų nurodytų, o antrą - savo nuožiūra. Vadinasi, kad parašytą temą, mokinyms galėjo rinktis vieną iš dvylikos jam pateiktų lietuvių literatūros programos autorių. Minis-

trės įsakyme šita tvarka keičiama iš esmės - mokiniai rinksis iš dviejų prie temos rekomenduojamų autorių ir iš visų kitų - 36 autorių. Nors du kūrinius iš Bendrosios programos perskaitęs mokinyms valstybinį brandos egzaminą gali išlaikyti puikiai. Ko vertas toks brandos egzaminas?

- Vadinasi, taip ne tik sumenkinamas lietuvių literatūros statusas, bet ir skatinama mažaraštystė?

- Visiškai. Samprotaujame apie aukštesnius reikalavimus aukštajam mokslui, o mokyklinį jaunimą orientuojame į silpnesnį lietuvių literatūros ir kultūros išmanymą. Negana to - skatiname skeptišką požiūrį į literatūrą, kultūrą.

- Galbūt prisigyvenome iki to, kad reikia aiškinti, kodėl turėtume laikytis įsikibę lietuvių literatūros?

- Valstybinių lietuvių kalbos ir literatūros egzaminų programa turi būti rengiama pagal 2011 metais patvirtintą vidurinio ugdymo programą. Anuomet trejus metus buvo diskutuota, važinėta po visą Lietuvą, tartasi su mokytojais ir ginčytasi su aršiais opozicionieriais, iš principo nepritariančiais, kad lietuvių kalbos ir literatūros mokymosi pagrindas būtų lietuvių literatūra, kol galiausiai buvo prieita iki tam tikrų korekcijų bei susitarimų ir programa buvo patvirtinta. Programos kūrėjams rūpėjo, kad mokiniai, baigdami mokyklą ir laikydami brandos egzaminą, pažintų lietuvių literatūros visumą, kad turėtų asmeninį santykį su savo šalies kultūra. Kaip jums atrodo, ar Nepriklausomos Lietuvos vaikams švietimo sistema turi suteikti galimybę pažinti savo šalies literatūrą ir kultūrą? Ir ne tik tai tą literatūrą, kuri pradėta rašyti lietuviškai, bet ir tą, kuri gyvavo, kai buvo LDK, kai buvo Abiejų Tautų Respublika, ir tą literatūrą, kuri buvo kurta partizanų ar į Vakarų pasitraukusių rašytojų. Sovietmečiu būtent ši literatūros dalis buvo tabu. Dabar, kai galime nebecenzuoti savo šalies literatūros, švelniai tariant, keista, kad labiausiai puolama būtent ta programos dalis, kuri liudija Lietuvos valstybingumą ir Lietuvos valstybės kultūrą stiprinusius rašytojus: kam mokiniams M.K.Sarbievijus, kam J.Radvanas?

- Kuo aiškintumėt tokį požiūrį į lietuviškumą - kartų skirtum ar globalizmo žymę?

- Programa neužveria kelio į pasaulį, yra atvira ir polilogiška. Tačiau turi tvirtą stuburą: siekiama, kad mokiniai per literatūrą pažintų Lietuvos kultūrą, per lietuvių literatūrą pažintų pasaulį. Jonas Mekas, pasaulinio garso lietuvių menininkas, sako: mus priims Dievas į rojų, bet su sąlyga, jeigu mes būsim nepamiršę senųjų liaudies dainų. Elena Bradūnaitė, poeto Kazio Bradūno dukra, susitikimuose su mokiniais nuolat pabrėžia savo patirtį: mes niekam nebūsim įdomūs, jei

nebūsim saviti, nepažinsime savo kultūros, šaknų, nes suniveliuota produkcija niekam neįdomi; jei pasauliui netapsime savo kultūros nešėjais, būsimė jam vien tik pigi darbo jėga. Yra mokyklos programoje ir pasaulinio garso mokslininkė Marija Gimbutienė - už tai, kad ji netapo paprasta avelė daugybės avelių būryje, o tapo išskirtine asmenybe, ji dėkoja J.Basanavičiui, Vaižgantui, Vydūnui, kurie išsaugojo ir perdavė jai kaip mokinei buvimo savitu žmogumi - žmogumi sau - vertę. Mokyklos programoje yra labai stiprių lietuvių kultūros asmenybių, kurios galėjo rinktis, kuria kalba rašyti, tačiau rinkosi lietuvių kalbą. Pasaulyje pripažinti lietuviai mūsų literatūros, kultūros nelaikė ir nelaiško menka, neniekino ir neniekina lietuvių. Aš neįsivaizduoju, ką turi jausti žmogus, savo ranka išbraukdamas iš dokumento, skirtą visos Lietuvos mokiniams, žodžius „lietuvių“, „lietuvių“, „lietuvių“...

- Šiaip ar taip, juk akivaizdu, kad švietimo ministrės įsakymas, tyčia ar netyčia, vis dėlto nukreiptas prieš nacionalinę literatūrą?

- Atsisakymas pripažinti, kad per lietuvių kalbos ir literatūros egzaminą turi būti vertinamas pirmiausia lietuvių literatūros ir kultūros supratimas, liudija savo kultūros saviniekos sindromą. Savinieka savo kultūrai, savo tapatybei yra būdinga pokolonijiniam ir posovietiniam pasauliui - tarsi išsineri iš savo marškinų, išėisi į pasaulį, kuris yra pranašesnis, išskirtinesnis, ir būsi visavertis žmogus. Tik niekam mes nebūsim įdomūs, jeigu nebūsim savimi, jeigu kūrybingai nepratęsim savo kultūros, kurią pirmiausia turime pažinti, suprasti, pamilti. O kaip galima pamilti tai, ko nepažįsti?

- Galėtumėt pasvarstyti, kam valstybinio egzaminų programos pakeitimas turėtų patikti?

- Suprantu, yra labai gerų mokytojų ir labai gerų mokinių, bet ciniškiems, jūliems jaunuoliams, kurie gali būti labai labai protingi, bet tiesiog neturėję laimės nei šeimoje, nei mokykloje, tarkim, pamilti lietuvių literatūros ir kultūros, šiuo įsakymu siunčiama žinia - jie, baksnodami į šitą įsakymą, galės visiškai nesigilinti į savo šalies literatūrą, kultūrą ir išlaikyti valstybinį brandos egzaminą. Kitas dalykas, mokiniai galės lankyti trečdalį ar net ketvirtadalį lietuvių literatūros pamokų, pasiskaityti kelis autorius ir to egzaminui visiškai užteks. Taigi tikrai bus tokių, kuriems toks egzaminas turėtų patikti. Žinoma, taip demoralizuojami tiek mokiniai, tiek, aišku, ir pati kultūra. Valstybės atkūrimo šimtmečio metais per švietimo sistemą siunčiama žinia - lietuvių kultūra, lietuvių literatūra yra nepakankama atskleisti mokinio brandą. Juk egzaminas vis dar bus vadinamas brandos egzaminu?

Kalbėjosi Danutė ŠEPETYTĖ

